

INCZEFI GÉZA: Szeged környékének földrajzi nevei

Bp., Akadémiai Kiadó, 1960. Nyelvtud. Ért., 22. sz., 108 l. + 1 térkép

Földrajzi neveink közlése és földolgozása elég hosszú szünet után ismét megindult. Nemrég jelent meg, és múlt számunkban (MNyelvj. VI, 120) ismertettük H. Fekete Péter dolgozatát Hajdúböszörmény helyneveiről.

Inczeffi Géza mintegy másfélezer földrajzi nevet sorol föl. Fölhasználja a viszonylag csekély számú régebbi okleveles és a sokkal bővebb XVIII—XIX. századi forrásokat. Csodálkozom, hogy PESTY FRIGYES gazdag kéziratos gyűjtését és a canonica visitaticokat kiaknázatlanul hagyta. (Bár az is meglehet, hogy ezeket már valamelyik forrása fölhasználta, de ezt nem ártott volna megemlíteni.) Rövid bevezetés után betűrendben közli a földrajzi neveket, felsorakoztatja a történeti és mai adatokat, ezután megadja magyarázatukat. Meg is lepett egy kisé, hogy Szeged környékén a földrajzi neveknek túlnyomó többsége vezetéknevből származik, tehát föltétlenül a vezetéknevek kialakulása után, a XVI. században vagy utána keletkezett. Figyelmeztet a dolgozat arra is, hogy a helynevek tanulmányozásához elengedhetlen az illető község vagy város vezetéknev-anyagának ismerete.

A dolgozat csak igen rövid bevezetést és felsorolásszerű összefoglalást tartalmaz. Az adattáron kívüli rész alig foglal el néhány lapot. A füzetet forrásjegyzék és egy térkép egészíti ki. Inczeffi Géza munkája nemcsak azért jelentős, mert egyik legnagyobb városunknak és környékének földrajzi névanyagát mutatja be, hanem azért is, mert több érdekes kérdésre irányítja a figyelmet. Érdekes a turkológia szempontjából is, mert a kun települések a helynévanyagban is nyomot hagytak. Nyelvjárási anyagot is meríthetünk a dolgozathoz. A nyelvjárás hangtani sajátságaira sok név utal (pl. *Ádokhőgy*, *Agyagosvögy*, *Borza*, *Épherülő*, *Förtő*, *Hattyas*, *Hoccsatelek*, *Ingenös* stb.), de a tájszóanyag sem lényegtelen (pl. *csilla*, *csaté*, *cigány*, *bodom*, *cserőke*, *csorva*, *csöpörke*, *guga*, *tanka*, *topos* stb.). A szókezdő mássalhangzócsoporthoz szabályosan oldja föl az *Islik* (< Schlick).

Néhány kisebb megjegyzésem: Nem biztos, hogy az *Ivánka* földrajzi név az *Iván* keresztnév + *ka* kicsinyítő képzőből keletkezett, lehet vezetéknevi eredetű is. (A vezetéknev természetesen a fenti elemekből alakult.) A *Kántor semlyékje* földrajzi névben a *Kántor* nemcsak családnév lehet, hanem (a canonica visitaticok alapján esetleg el lehetne dönteni) az egyházi földek közül a kántornak kiadott rész. A *Kőrös*, *Kőrösér* magyarázatai közül az utolsót (a *kőrösa* nevéből) tartom valószínűnek. Nyelvtörténeti szempontból egyébként aligha az *i* helyébe lépett az *ö*, hanem itt is *i* > *ü* > *ö* változással van dolgunk, tehát az *i* előbb labializálódott, majd az így keletkezett *ü* nyiltabbá vált. A *mester* előtagú földrajzi nevek elvileg lehettek a tanító földjei is. A *Hythemes* (Öttömös c. a.) írásban a szókezdő *H* lehet csak írássajátság is (vö. *her* 'ér', *hester* 'Eszter' stb.). Az *i* > *ü* > *ö* hangfejlődés itt is valószínűbb, mint az

i > ë > ö. A *Pestihegy* előtagja aligha a *pest* 'kemence' köznévi, mert akkor *pesthegy* lett volna inkább. Azt hiszem itt családnévvel van dolgunk. A *Tápai állás* előtagjában viszont, azt hiszem, fölösleges családnévet keresnünk, hiszen a jelölt hely Szatymaztól délkeletre, Tápé község irányában feketett, és így nagyon könnyen kaphatta nevét Tápétól. A helynevek tipológiai osztályozásában (102) a *hát*, *oldal*, *fenék* már nem testrésznevek, hanem térszínformák. Néhány sajtóhibát vettem ugyan észre a szövegben (pl. 79. l. 6. s. cs. csn. helyett, 104. l. 4. bek. Pusza puszta h.), de ezek száma nem jelentős.

Kisebbségi megjegyzéseim (másfélezer névmagyarozatban ki ne találja megjegyezni valót?) nem érintik a kedvező képet a dolgozatról, amely földrajzi neveink irodalmának jelentős nyeresége.

KÁLMÁN BÉLA